

КОРПОРАТИВНІ СПОРИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИКОНАННЯМ КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ В АКЦІОНЕРНОМУ ТОВАРИСТВІ

CORPORATE DISPUTES RELATED TO THE EXECUTION OF A CORPORATE AGREEMENT IN A JOINT-STOCK COMPANY

Кимберський З.Ю., молодший юрист

Товариство з обмеженою відповідальністю «Редкліфф Партнерз»

Стаття присвячена висвітленню проблемних питань корпоративного управління акціонерним товариством за допомогою такого інструменту корпоративного управління як корпоративний договір. В статті здійснено аналіз доктринального визначення цієї юридичної категорії, а також проведено дослідження практичної площини регулювання корпоративних відносин за допомогою цього інструменту корпоративного управління шляхом аналізу національної та міжнародної судової практики.

Дослідження здійснюється через призму аналізу корпоративних спорів. Окремий аналіз присвячений дослідженню поняття корпоративного спору як в національній юридичній доктрині, так і в національній судовій практиці. Наголошено на необхідності визначення даного поняття на законодавчому рівні. Запропоновано проект визначення такого поняття.

Проаналізовано відмінності підходів до визначення понять корпоративного спору в судах різних інстанцій. Запропоновано авторське визначення поняття «корпоративного спору», яке було визначено на основі співвідношення доктринальних підходів до цього визначення та визначення що надається судовими органами. Визначено та проаналізовано ознаки юридичної категорії «корпоративний спір». Наведено основні доктринальні класифікації корпоративних спорів.

Проведено аналіз особливостей, що відносяться до корпоративних спорів пов'язаних з виконанням корпоративного договору в акціонерному товаристві. В дослідженні описані та охарактеризовані окремі групи корпоративних спорів, що пов'язані з виконанням корпоративного договору в акціонерному товаристві.

Здійснено дослідження закордонного досвіду корпоративних спорів пов'язаних з виконанням корпоративного договору в акціонерному товаристві. Проаналізовано досвід врегулювання судами такого типу спорів в Великій Британії. Зокрема було проаналізовано судові спори щодо виконання корпоративного договору укладеного на регулювання діяльності таких частин діяльності акціонерного товариства як можливість збільшення статутного капіталу акціонерного товариства, корпоративного договору укладеного з метою внесення змін до статуту акціонерного товариства через включення таких змін до корпоративного договору, а також корпоративного договору який містив ряд обмежень щодо реалізації акціонером товариства своїх корпоративних прав.

Ключові слова: корпоративні спори, корпоративний договір, виконання корпоративного договору, акціонерне товариство.

The article is focused on the covering the problematic issues of corporate governance of a joint stock company with the help of such a corporate governance instrument as a corporate agreement. The article analyses the doctrinal definition of this legal category and explores the practical aspects of regulation of corporate relations using this corporate governance instrument by analysing national and international case law.

The study is carried out through the prism of corporate disputes analysis. A separate analysis is devoted to the study of the concept of corporate dispute both in the national legal doctrine and in the national court practice. The author emphasises the need to define this concept at the legislative level. A draft definition of this concept is proposed.

The author analyses the differences in approaches to the definition of corporate dispute in courts of different instances. The author's own definition of the concept of "corporate dispute" is proposed, which was determined on the basis of the correlation of doctrinal approaches to this definition and the definition provided by the judicial authorities. The author identifies and analyses the features of the legal category "corporate dispute". The main doctrinal classifications of corporate disputes are provided.

The author analyses the peculiarities of corporate disputes related to the performance of a corporate agreement in a joint-stock company. The study describes and characterises certain groups of corporate disputes related to the performance of a corporate agreement in a joint stock company.

The study of foreign experience of corporate disputes related to the implementation of a corporate agreement in a joint stock company is carried out. The author analyses the experience of settling such disputes by the courts in the United Kingdom. In particular, the author analyses disputes concerning the execution of a corporate agreement concluded to regulate the activities of such aspects of a joint-stock company's activity as the possibility of increasing the authorised capital of a joint-stock company, a corporate agreement concluded for the purpose of amending the charter of a joint-stock company by including such amendments in the corporate agreement, and a corporate agreement containing a number of restrictions on the exercise of corporate rights by a shareholder of a company.

Key words: corporate disputes, corporate agreement, execution of a corporate agreement, joint stock company.

Постановка проблеми: Розвинені інститути корпоративного управління товариством є показником добре працюючої, розвиненої економіки. В Україні постійно здійснюються реформи щодо покращення засобів корпоративного управління, зокрема і корпоративних договорів. Корпоративний договір в свою чергу є одним із найзручніших і найпоширеніших засобів для ефективного здійснення управління корпорацією. Разом із тим, аналіз національної судової практики надає можливість констатувати, що на жаль, останній на сьогодні не розкриває всього свого практичного потенціалу.

Метою статті є виявлення та опис основних особливостей пов'язаних з виконанням корпоративного договору в акціонерному товаристві, охарактеризувати проблемні питання та сформулювати пропозиції щодо їх вирішення з метою підвищення ефективності використання корпоративного договору в акціонерних товариствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми корпоративних спорів пов'язаних з виконанням корпора-

тивного договору в акціонерних товариствах залишаються майже не дослідженими. Питання корпоративного управління в цілому досліджували такі вчені як О.А. Беляневич, О.В. Бринцева, В.А. Васильєва, О.М. Вінник, О.П. Віхров, О.В. Бондар, О.В. Дзера, О.Р. Ковалишин, С.С. Кравченко, В.С. Мілаш, М.О. Ніколенко, Т.Б. Пожоджук, М.М. Сигидин та інші.

Виклад основного матеріалу. При дослідженні проблематики корпоративних договорів у акціонерних товариствах, доречним видається сконцентрувати увагу на корпоративних спорах пов'язаних із виконанням зазначених договорів. Відзначимо, що у найбільш загальному розумінні корпоративний спір можна визначити як спір, що виникає з корпоративних відносин, а також щодо реалізації уповноваженими суб'єктами їх корпоративних прав. Як слушно зазначає вчений О.В. Бринцев, який до ознак які характерні як правовому, відтак і корпоративному спору відносить: існування або припущення про існування матеріальних правовідносин між учасниками

спору; характер взаємного становища сторін спору; наявність суб'єктивного інтересу учасників; ознака практичної цінності поняття [1, с. 34–45]. Незважаючи на відсутність у межах національного законодавства легітимного тлумачення категорії «корпоративний спір», тлумачення останньої надається у межах судової практики, судів всіх інстанцій.

Зокрема, відповідно до ухвали Великоновосілівського районного суду Донецької області від 20 лютого 2020 року, справа № 220/3061/19, провадження № 2/220/219/20, встановлюється, що: «...Корпоративний спір це спір, що виникає з приводу матеріальних правовідносин між учасниками корпоративних відносин щодо набуття, здійснення та припинення їх корпоративних прав та інтересів. В спрощеному вигляді корпоративні спори це спори власників, учасників, акціонерів господарської організації з приводу управління господарською організацією, отримання фінансових результатів від її діяльності, здійснення інших корпоративних прав» [2]. Дещо інше тлумачення аналізованої категорії надається апеляційним судом, зокрема відповідно до ухвали від 22.11.2011 № 22ц-11827/11 Апеляційного суду Дніпропетровської області, встановлюється, що: «...корпоративні спори це, зокрема, спори, пов'язані з формуванням статутного капіталу товариства і розміщенням його акцій, спори, пов'язані із забезпеченням прав акціонерів на придбання розміщених додаткових акцій, спори, пов'язані зі здійсненням переважного права на придбання акцій в товаристві, спори, пов'язані з виплатою дивідендів, спори про визнання недійсними рішень органів управління товариства, спори, пов'язані з вимогами про викуп акцій, та інші спори за позовами акціонерів у випадках, передбачених законом...» [3]. Разом із тим, вважаємо, що у міру загальне та у міру конкретне і водночас систематизоване тлумачення категорії «корпоративний спір», було здійснено Великою Палатою Верховного Суду, яка у постанові від 03 липня 2018 р. у справі № 917/1345/17, встановила, що справами у спорах, що виникають з корпоративних відносин (корпоративними спорами) є справи у спорах між учасником господарського товариства та господарським товариством, пов'язані з діяльністю юридичної особи, правами й обов'язками учасників товариства, визначеними статтею 167 ГК України, реалізацією та захистом корпоративних прав, носіями яких (прав) є учасники цих товариств [4]. Відтак, з урахуванням диференційованих підходів національної судової практики, а також правової доктрини до тлумачення аналізованої категорії, остання потребує свого нормативного закріплення крізь призму дефінітивної норми, що буде сприяти однозначному її розумінню, а відтак і практичній реалізації принципу юридичної визначеності. Вважаємо, що юридична категорія корпоративний спір має визначатися, як спір, що виникає з корпоративних правовідносин, з приводу реалізацію учасниками (акціонерами) господарських товариств їх корпоративних прав, передбачених національним законодавством та корпоративними договорами укладеними у межах даних товариств.

При цьому при формулюванні нормативного визначення юридичної категорії «корпоративний спір» до уваги мають також братися наступні її ознаки:

– Корпоративні спори виникають виключно між учасниками корпоративних відносин. Зокрема, якщо розглядати корпоративні спори, що виникають з приводу виконання корпоративних договорів у акціонерних товариствах, то констатуємо, що учасниками такого спору можуть бути акціонери, кредитори та треті особи, тобто фактично потенційно можливі учасники корпоративного договору у акціонерному товаристві;

– Підставою виникнення корпоративного спору є порушення організаційних або матеріальних прав носіїв корпоративних прав;

– Предметом корпоративного спору завжди виступають корпоративні права, у тому чи іншому їх прояві. При цьому основою відповідного спірного правовідношення є порушення саме суб'єктивного корпоративного права одного із його носіїв;

– Корпоративні спори характеризуються, зокрема і особливою юрисдикцією, відтак, останні розглядаються виключно господарськими судами, що встановлюється ст. 20 Господарсько процесуального кодексу України [5].

1. Корпоративні спори можуть бути класифікованими за диференційованими критеріями. Зокрема, корпоративні спори за суб'єктивним складом можна класифікувати, на думку О.Р. Ковалишина, на такі категорії: спори, що виникають між учасниками, зокрема учасником, який вибув, з приводу створення, діяльності, управління та припинення діяльності такого товариства; спори між господарським товариством та його учасником; спори між корпорацією чи учасником корпорації [6]. У свою чергу, на протиположний суб'єктивному критерію класифікації корпоративних спорів, останні можуть поділятися і за об'єктивним критерієм, на спори, що виникають з приводу майнових корпоративних прав та спори, що виникають з приводу організаційних майнових прав. Залежно від підстави виникнення корпоративних спорів останні можуть поділятися на договірні корпоративні спори – це спори, що виникають на підставі договорів, зокрема і корпоративних та недоговірні корпоративні спори – це спори, що виникають з приводу реалізації корпоративних прав уповноваженими суб'єктами, що не встановлюються із договорів.

Переходячи до аналізу корпоративних спорів, що пов'язані з виконанням корпоративного договору в акціонерних товариствах, констатуємо, що останні являють собою один із різновидів можливих корпоративних спорів та мають договірний характер. Аналіз національної судової практики надає можливість констатувати, що остання на сьогодні перебуває лише на етапі свого формування, адже юридичні спори, що виникають з приводу виконання корпоративних договорів у акціонерних товариствах є поодинокими, а відтак є поодинокими і судові позиції, що врегулювання останніх. Разом із тим, комплексний аналіз національної судової практики надає можливість виокремити окремі корпоративні спори, що виникають з приводу виконання корпоративного договору в акціонерних товариствах.

2. Корпоративні спори пов'язані, із оскарженням переважного права купівлі акцій, встановленого корпоративним договором.

Відзначимо, що в статті 26-1 Закону України «Про акціонерні товариства» прийнятого 17.09.2008 № 514-VI [7] було передбачено можливість встановлення у корпоративному договорі порядку купівлі акцій конкретного акціонерного товариства, зокрема і закріплення за окремими учасниками переважного права на купівлю акцій. Аналогічна норма міститься і в статті 29 Закону України «Про акціонерні товариства» № 2465-IX, що був прийнятий 27.07.2022 [8]. Незважаючи на неоднозначні погляди представників національної правової доктрини на зазначене положення корпоративних договорів, національний законодавець вже довгий час прямо передбачає можливість його закріплення у положеннях останніх. Разом із тим, далеко не завжди практика втілення зазначених приписів корпоративних договорів є однозначною. Зокрема, у межах постанови Центрального апеляційного господарського суду м. Дніпро, від 22.12.2020 року, справа № 904/5490/19, судом було розглянуто спір, за яким позивач просив суд визнати недійсними ряд договорів, що були укладені у відповідності до договору між акціонерами (корпоративного договору), відповідно до яких за правом переважної купівлі акцій переходили акції шляхом їх викупу до певних акціонерів. Разом із тим, суд встановив, що оспорювані договори жодним чином, не супер-

ечать, ані положенням національного законодавства, ані положенням договору між акціонерами, таким чином, суд апеляційної інстанції погодився із доводами суду першої інстанції, та залишив позовні вимоги без задоволення [9].

Корпоративні спори, що пов'язані із презюмуванням наявності корпоративних договорів між акціонерами акціонерного товариства.

Незважаючи на те, що положення встановлені ст. 29 Закону України «Про акціонерні товариства» № 2465-IX (а раніше ст. 26-1 Закону України «Про акціонерні товариства» № 514-VI), можуть передбачатися виключно на основі домовленостей між акціонерами, зокрема обов'язок голосувати певним чином, реалізовувати свої права та обов'язки, у чітко визначений спосіб, утримуватися від здійснення своїх прав акціонерів, судовій практиці відомі випадки за якими саме через судовий примус, окремі акціонери намагалися реалізувати ті права, що могли встановлюватися виключно корпоративним договором. Зокрема, відповідно до рішення Господарського суду Донецької області від 09.08.2021, справа № 905/103/21, позивач звернувся до суду з метою визнання права вимагати здійснення обов'язкового придбання належних позивачу акцій, зобов'язання вчинити певні дії, визнання недійсним рішення річних Загальних зборів акціонерів. Разом із тим, здійснивши комплексний аналіз фактичних обставин справи, судом встановлено, що у матеріалах справи, відсутні докази, які б свідчили про наявність укладеного договору між акціонерами, відтак, суд не може зобов'язати акціонерів здійснювати узгоджені дії та реалізовувати свої права та обов'язки певним чином (у спосіб який вимагає позивач) [10]. Схожі підстави відмови у задоволенні позову були наведені і у постанові Північного апеляційного господарського суду від 18.05.2021 № 910/6669/20, де поміж всього судом було констатовано: «...основною умовою визначення осіб, що діють спільно, у розумінні Закону України «Про акціонерні товариства», є, насамперед, укладання між такими особами письмового договору між акціонерами...», відтак відсутність даного договору, не дає підстав, зокрема суду, постановляти рішення про вчинення узгоджених дій акціонерами, чи реалізації ними своїх прав та обов'язків у спосіб, що може бути визначених лише корпоративним договором [11].

Як можна встановити, з огляду на вище викладене, національна судова практика розгляду судами корпоративних спорів пов'язаних із виконанням корпоративних договорів не є широкою, а відтак, на сьогодні, з точки зору доктринального аналізу провести ґрунтовні дослідження у площині національної юрисдикції фактично неможливо.

На противагу цьому, у межах міжнародних юрисдикцій відомі достатньо гучні судові справи та позиції судів, щодо врегулювання виконання положень корпоративних договорів. У даній площині, в основному зазначатиметься про врегулювання корпоративного управління у Великій Британії. Тож нижче пропонуємо сконцентрувати увагу на окремих судових рішеннях прийнятих у даній юрисдикції.

Рішення у справі *Russell v Northern Bank Development Corporation Ltd.*, було постановлене з приводу виконання

умов корпоративного договору укладеного між акціонерами компанії, що стосувалося можливості збільшення статутного капіталу компанії шляхом додаткового випуску акцій, виключно у разі одностороннього погодження цієї процедури всіма акціонерами, що уклали зазначений корпоративний договір. Разом із тим, судом було констатовано, що дане положення корпоративного договору не підлягає своєму виконанню адже обмежує права акціонерного товариства щодо збільшення статутного капіталу, передбачені статутном конкретного товариства. Відтак, судом було констатовано, що будь-яке положення корпоративного договору має погоджуватися сторонами відповідно не лише до національного законодавства, але і відповідно до статуту.

У рішенні по справі *Re Home Treat Ltd.*, англійським судом було звернено увагу на те, що корпоративний договір, який укладався всіма акціонерами конкретного товариства фактично містив у собі зміни до статуту компанії, відтак, положення останнього можуть підлягати безпосередньому виконанню, виключно у разі реєстрації змін до статуту компанії в Реєстраційній палаті. У протилежному випадку зазначені положення корпоративного договору не підлягають виконанню.

Цікавими також видаються положення судового рішення *Exeter City AFC Ltd v Football Conference Ltd.*, у межах якого суд визнав нікчемними низку положень корпоративного договору, зокрема: обмеження права акціонера звернутися за судовим захистом у випадку порушення прав меншоритарних акціонерів, право звернутися із заявою про припинення діяльності компанії. Мотивуючи прийняте рішення, суд послався на пряму суперечність зазначених умов корпоративного договору положенням законодавства.

Таким чином, аналіз судових рішень ухвалених судами Великої Британії надає можливість констатувати, що положення корпоративного договору підлягають виконанню виключно у тому разі якщо вони відповідають положенню вітчизняного законодавства, а також положенням статуту компанії. У протилежному випадку окремі пункти корпоративного договору визнаються недійсними, а відтак і такими, що не підлягають своєму виконанню.

Висновки. Отже, підсумовуючи все вище викладене у межах даної статті можна констатувати, що юридична категорія «корпоративний спір» не є нормативно визначеною у межах національного законодавства, разом із тим є розтлумаченою у судовій практиці та національній правовій доктрині. Корпоративні спори можуть бути класифікованими на окремі різновиди зазначені у межах даної статті, при цьому корпоративні спори, що виникають з приводу виконання корпоративних договорів належать до договірних спорів. У межах вітчизняної судової практики відсутня велика кількість судових рішень, що постановляється з приводу виконання корпоративних договорів у акціонерних товариствах, разом із тим, судова практика у інших юрисдикціях, зокрема у Великій Британії є доволі широкою, що і була проаналізованою вище.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бринцев О. В. Сутність правових спорів у сфері підприємництва та способи їх вирішення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2001. 228 с.
2. Ухвала Великоновосілівського районного суду Донецької області від 20 лютого 2020 року, справа N 220/3061/19, провадження N 2/220/219/20. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/87713527> (Дата звернення 24.04.2023).
3. Ухвала Апеляційного суду Дніпропетровської області, від 22.11.2011 № 22ч-11827/11. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/20717597> (Дата звернення 24.04.2023).
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 03 липня 2018 р., справа № 917/1345/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/75215615> (Дата звернення 24.04.2023).
5. Господарський Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n1245> (Дата звернення 24.04.2023).
6. Ковалишин О. Р. Корпоративний спір: характерні особливості та класифікація URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apvchzu_2009_21_17.pdf (Дата звернення 24.04.2023).

7. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 № 514-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#n2006> (Дата звернення 24.04.2023).
8. Про акціонерні товариства : Закон України від 27.07.2022 № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20/ed20230101#Text> (Дата звернення 24.04.2023).
9. Постанова Центрального апеляційного господарського суду м. Дніпро, від 22.12.2020 року, справа № 904/5490/19. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/93740657> (Дата звернення 24.04.2023).
10. Рішення Господарського суду Донецької області від 09.08.2021, справа №905/103/21. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/99084772> (Дата звернення 24.04.2023).
11. Постанова Північного апеляційного господарського суду від 18.05.2021 № 910/6669/20. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/97216216> (Дата звернення 24.04.2023).